

*Л. В. Лебедик,
доктор педагогічних наук,
доцент кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка, Україна*

САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТУ

Досліджуючи проблему саморозвитку особистості майбутнього соціального працівника в умовах університету, ми керувалися застереженням, що його методологія, зважаючи на нові парадигмальні підходи, передбачає:

– особистісну орієнтацію дослідження на відміну від орієнтації на освітню систему, тобто орієнтацію на актуальні освітні потреби особистості майбутнього соціального працівника у процесі конструктивного саморозвитку, самовизначення і самореалізації;

– акцент на розвитку особистості майбутнього соціального працівника – коли вища освіта розглядається з точки зору її можливостей для розгортання самоактуалізації, особистісного потенціалу майбутнього соціального працівника, його саморозвитку в контексті перспектив життєвого шляху;

– культурну спрямованість дослідження, на відміну від соціальної заданості, ідеології втілення соціально-політичних вказівок;

– формувальний характер дослідження – активна включена позиція дослідника із ціннісною спрямованістю стосовно досліджуваних процесів і явищ (В. Стрельніков [7, с. 55]).

Для забезпечення саморозвитку особистості майбутнього соціального працівника в умовах університету, мають послідовно вирішуватися завдання:

– розвитку і саморозвитку етичних установок, мотивації саморозвитку, зміцнення громадянської позиції (відчуття особистої відповідальності за справу, керування моральним імперативом: «стався до інших людей так, як би

хотів, щоб вони ставилися до тебе»);

– формування способів розумових і практичних дій, допомога майбутньому соціальному працівникові в оволодінні алгоритмом саморозвитку у вирішенні професійних завдань: діагноз стану об'єкта; прогнозування, планування результатів, складання програми професійної діяльності; організація і коректування процесу; оцінювання результатів на основі їх співставлення з прогнозом і проєктом; визначення нових завдань;

– саморозвитку професійних умінь майбутнього соціального працівника: аналітико-діагностичних, прогностичних, конструктивних, організаторських, комунікативних, когнітивних (пізнавальних), рефлексивних (оціночних);

– формування потреби і здатності постійно й цілеспрямовано поповнювати сукупність знань майбутньої соціальної роботи, які для кожного майбутнього соціального працівника містять не лише знання профільюючих предметів, а й філософії освіти, права, психології, педагогіки тощо;

– саморозвитку загальної ерудиції, коли мистецтво, художня література, публіцистика, історія, науково-пізнавальна література і релігія мають стати невід'ємною частиною духовного світу майбутнього соціального працівника;

– саморозвитку комунікативних якостей: здатності розуміти і приймати світ, відчувати стан іншої людини, впливати на неї, бути емоційно стійким, мати позитивну Я-концепцію (В. Стрельніков [7, с. 57–58; 8; 9, с. 137–155]).

Саморозвиток особистості майбутнього соціального працівника в умовах університету залежить від стану індивідуальних розумових психологічних ресурсів, який забезпечує можливість фахівцеві з соціальної роботи виконувати творчу інтелектуальну діяльність, пов'язану з використанням нестандартних підходів до вирішення проблем соціальної роботи, зі створенням суб'єктивно і об'єктивно нових ідей, сприйнятливості до найбільш перспективних ліній пошуку професійних рішень, відкритості соціальним інноваціям тощо [1, с. 55–63; 2, с. 228–229; 7, с. 231; 9, с. 137–155].

Одним із показників саморозвитку особистості майбутнього соціального працівника в умовах університету є висока академічна успішність, пов'язана з

успішністю інтелектуальної діяльності у засвоєнні й застосуванні теоретичних знань (В. Стрельников [6, с. 13–18; 7, с. 233–234; 8; 9, с. 137–155]).

Беремо до уваги показник саморозвитку особистості майбутнього соціального працівника – мудрість, яка проявляється в умінні вирішувати різні проблеми соціальної роботи, орієнтуватися у професійних і життєвих ситуаціях. Мудрість не залежить від віку (С. Холлідей, М. Чендлер [10, с. 17]).

У розумінні мудрості як показника високого інтелекту майбутнього фахівця у сфері соціальної роботи, звернемо увагу на такі визначення [цит. за: 2, с. 230]: мудра людина – старійшина суспільства, носій усних традицій, який може вирішувати проблеми, які іншим не під силу (К. Юнг); мудрість є досягненням людиною такого рівня розвитку, який характеризується великим і глибоким розумінням місця людини у світі і сенс її життя (Е. Еріксон); мудрість – когнітивна здібність, схожа за типом, але не за формою, з інтелектом; розвиток мудрості веде до більш складних соціальних знань, які сприяють ефективності соціального функціонування і ефективності індивідуальних дій (А. Клейтон); мудрість є формою адаптивного інтелекту, психологічними компонентами якої є спеціальні комунікативні навички, висока сприйнятливність вербальних і невербальних сигналів і добре розвинуті почуття гумору і співчуття (С. Brent і Д. Уотсон); особливістю мудрої людини є критична рефлексія, постійна постановка запитань і пошук відповідей, нових форм знань (Дж. Міхем); мудрість є синтезованим інтелектом, який розвивається під впливом навчання, культури (Ф. Діттман-Колі і П. Болтс).

Зрозуміло, що існує потреба переходу від традиційно-інформаційного підходу до проблемно-методологічного, спрямованого на розвиток у студента конкретної методології вирішення типових проблем соціальної роботи. Згідно цього підходу майбутній соціальний працівник стає дослідником, який конструює разом з іншими студентами різні ситуації соціальної роботи, аналізує конструктивні принципи і критерії їх оцінки, визначає умови впровадження їх у практику, використовує теоретичні знання соціальної роботи як основу для прийняття рішень [1, с. 55–63; 2, с. 230; 3, с. 49–53; 7, с. 56–57]).

Найефективнішими у вирішенні цієї проблеми є методи моделювання конкретних ситуацій, групового і колективного розв'язання аналітичних і конструктивних задач, рольових, ділових і професійних ігор [3, с. 49–53; 4, с. 49–53; 5; 6, с. 13–18; 7]. Ці методи розвивають категорійний апарат мислення студентів. За такого навчання предметом аналізу майбутнього соціального працівника є певна проблема соціальної роботи, він шукає засоби аналізу чи перетворення проблемної ситуації, визначає конструктивні схеми дії, виробляє критерії і показники оцінювання її ефективності. У цьому випадку теоретичні знання допомагають визначити якість аналітичних і конструктивних схем, технологій навчання. Ситуаційні методи навчання передбачають активну групову роботу, у процесі якої студенти обмінюються власним досвідом, усвідомлюють свої «плюси» і «мінуси», набувають вмінь конструктивного використання теоретичних знань у соціальній роботі (В. Стрельников [7, с. 57]).

Підводячи підсумок розгляду проблеми саморозвитку особистості майбутнього соціального працівника в умовах університету зазначимо, що однією з головних пріоритетів сучасної вищої школи є розвиток у студентів зацікавленості й потреби у саморозвитку. Перетворити студента в суб'єкта, який зацікавлений у самозміні, забезпечує надалі його становлення як професіонала, здатного будувати діяльність у сфері соціальної роботи, змінюватися і розвиватися. Саморозвиток особистості майбутнього соціального працівника детермінує його здатність підводити свою професійну діяльність до вищої форми життєдіяльності, творчої самореалізації у сфері соціальної роботи.

Список використаних джерел:

1. Лебедик Л. В. Дев'ять кроків становлення гармонійно розвиненої особистості. *Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості*. Зб. статей за матеріалами VII міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (Слов'янськ-Краматорськ, Україна, 18-19 березня 2020 р.); гол. ред. В. М. Пристинський. Слов'янськ, 2020. С. 55–63. URL : <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/conf>

2. Лебедик Л. В. Критерії розвитку інтелектуального обдарування особистості майбутнього фахівця у сфері соціальної роботи. *Обдаровані діти – скарб нації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 8–11 грудня 2020 року) К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. С. 228–231. URL : <http://novyny.ostriv.in.ua/publication/code-7E317C4119BB9/list-8C72DA5726>
3. Лосєва Н., Стрельніков В. Розвиток готовності педагогічних працівників до самовдосконалення на основі короткотермінових курсів-тренінгів. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 1 (190). С. 49–53. URL : <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/194128>
4. Стрельніков В. Ю. Дослідження розвитку суб'єктності студента в процесі професійної підготовки. *Педагогічний процес: теорія і практика*. Зб. наук. пр. 2004. № 4. С. 49–53.
5. Стрельніков В. Ю. Критерії рівнів професійного розвитку студента: метод. посіб. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2004. 39 с.
6. Стрельніков В. Ю. Методики оцінювання інтелекту та критерії творчої особистості. *Обдаровані діти і школа. Методика діагностики та педагогічний досвід*. Полтава : ПОШОПП, 1998. С. 13–18.
7. Стрельніков В. Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2002. Кн. 1. 295 с.
8. Стрельніков В. Ю. Розвиток інтелектуальних та творчих здібностей студентів: метод. реком. для слухачів пед. факультету МПК. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2003. 24 с.
9. Стрельніков В. Ю. Розвиток інтелектуальних та творчих здібностей учнів (матеріали до вивчення міні-модуля «Інтелект і творчість»). *Удосконалення педагогічної майстерності в умовах особистісно орієнтованої освіти* : Модульний посіб. Полтава : ПОППО, 2003. С. 137–155.
10. Holliday S., Chandler M. Wisdom Explorations in adult competence. *Contributions to Hum. Devel.* V.17. 1986. P. 17.